

RESSENYES

Alcoberro, Ramon (ed.) (2007)
Històries de la filosofia
 Barcelona: La Busca Edicions, 180 p.

L'Ateneu Barcelonès va organitzar el curs 2006-2007 un cicle de filosofia al voltant del tema genèric «Històries de la filosofia». Aquest cicle pretenia repensar, de la mà de professors d'universitats catalanes, temes i autors de sempre a la llum de les hermenèutiques més actuals. Com ha succeït en el cas d'altres cicles de filosofia desenvolupats en el si de l'Ateneu (a càrrec generalment del Liceu Joan Maragall de Filosofia), «La Busca Edicions» ha editat aquelles ponències en forma de llibre i ofereix d'aquesta manera al lector la possibilitat de tornar a endinsar-se en aquella temàtica. Aquest recull, tal com indica l'editor (Ramon Alcoberro) en el pròleg, no segueix una línia escolar comuna ni hi ha unitat d'estil, fet que, d'altra banda, no compromet la vocació última del cicle d'enriquir l'hermenèutica de la ja de per si plural república del pensament. Perquè «filosofia» no vol dir només «història de la filosofia» (en singular), sinó sobretot un pensament viu i incident en la seva contemporaneïtat. En aquest sentit, els clàssics no són altra cosa que punts de referència «històrics» (és a dir, «oberts») per pensar, precisament, el propi temps.

La distribució dels autors tractats és estrictament cronològica, de manera que els dos primers textos (Jaume Mensa i Gregorio Luri) es refereixen a la filosofia clàssica. Concretament, ambdós es fan ressò de dues tòpiques platòniques, que, enfocades des de la llum de les més recents investigacions, inciten en última instància a repensar el «sistema» platònic. En el primer d'aquests, Jaume Mensa s'acosta al rol de llevador que té el filòsof. Partint d'un fragment del *Teetet*, exposa la perspectiva interpretativa actual que preveu la possibilitat que en els textos platònics resti sempre amagat el «veritable» Plató. En aquest sentit, donat que els diàlegs romanen sempre oberts, el personatge central (primordialment Sòcrates) canvia en funció de la finalitat del text. Fins i tot, moltes vegades Plató opta pel silenci com a forma paradoxal «d'expressar» «allò que també cal dir». Des d'aquests *a priori*s caldria preguntar-se, per exemple, si en la maièutica socràtica no s'amaga un Plató que considera necessària una nova manera de fer, precisament la que ens ofereix el símil de la llevadora.

El segon text (Gregorio Luri), el més suggerent de tots, planteja la possibilitat

d'un parricidi eidètic com a origen de la filosofia platònica, en el sentit que el «pare» Parmènides queda destituït violentament del seu rol dominador en la cerca de la veritat. La tesi central de l'autor és que Plató va descobrir que era precisament la via de l'opinió la que permetia expressar més profundament la realitat, tal com es manifesta en l'afirmació de «l'ésser del que no és». D'aquesta manera, queda inaugurada la via del fenomen, o d'allò que no és idèntic a si mateix, d'allò que es constitueix com un «mitjà» entre l'indefinit i la unitat. L'ànima, que també és susceptible d'un trànsit cap a la unitat, exemplifica que la dualitat estricta entre aparença i idea ja no explica la realitat, perquè de fet l'ànima només s'explica des d'una complexa unitat dialèctica de la «cosa» —com allò que és entre l'ésser i el no-ésser— encaminada envers un «projecte de sentit» que la sobrepassa.

El tercer text (Josep M. Porta) proposa una lectura més «alliberada» de l'esperit racionalista cartesià. Cal ressaltar que aquestes històries de la filosofia passen per davant de l'època medieval sense, lamentablement, un mínim esment. Tot i que el llibre no tingui un afany de totalitat, ni molt menys, sí que en l'equilibri de figures representatives es troba a faltar algun representant d'aquella mal anomenada edat «mitjana», encara que solament sigui per retre tribut a la incidència decisiva que féu en tòpiques tan «clàssicament» modernes com, precisament, la llibertat.

Per a Porta, si bé és cert que Descartes va partir de la matemàtica per tal de desplegar el seu projecte de ciència filosòfica, el fonament últim de tot l'edifici rau en la voluntat de voler jutjar bé la realitat. De manera que allò que finalment reivindica és la idea clàssica de la virtut del savi, que «relliga» la metafísica i l'epistemologia a la moralitat. Per tant, caldria llegir Descartes des de la llibertat per tal de respectar, a més, la vocació

humanista essencial que aquesta llibertat comporta (fet que mostraria, de nou, la filiació del cartesianisme respecte de l'edat mitjana, en aquest cas respecte del voluntarisme).

Després, Miquel Costa, autor de dos articles-conferències, ens apropa a les figures empiristes de D. Hume i J. Stuart Mill. Sobre el primer, Costa remarca la crítica del concepte de «jo» i la manca de coherència en la transició de l'ésser al deure com a puntals d'un pensament que encara es manté viu avui dia. Recolzant-se en Searle, l'autor afirma l'existència d'un «hiat» entre l'antecedent d'una acció i la seva acció, o altrament dit, només es pot dir que el «jo» és la causa de l'acció mateixa. De manera semblant, el pas «del que és» «al que ha d'ésser» es fonamenta en un buit que, això no obstant, no invalida el trànsit necessari que s'ha de fer per construir una vida social. S'imposa, doncs, repensar aquestes dues transicions tenint en compte els buits esmentats, tot cercant nous enfocaments que superin unes dicotomies i uns convencionalismes inoperants del tot.

El text dedicat a J. S. Mill —amb motiu del bicentenari del seu naixement— és el més expositiu de tot el llibre. En les seves línies es recullen els trets fonamentals dels dos llibres més reconeguts de l'autor (*Utilitarisme*, 1861; i *Sobre la llibertat*, 1859), dels quals Costa és un excel·lent coneixedor (ha traduït el primer al català). El principi d'utilitat, la justícia, les apories de l'egoisme o els conceptes d'individualisme i autoritat són sintèticament i suficientment ressenyats en aquest text. En tot cas, però, no hauria estat de més afegir-hi una petita conclusió o paràgraf conclusiu més explícit per tal d'evitar la sensació d'abruptesa amb la qual Costa finalitza la seva exposició.

En aquesta mateixa línia expositiva també s'emmarca l'aportació de Gonçal Mayos, en la qual esbossa tot l'itinerari vital i intel·lectual de F. Nietzsche. Des-

taca la recuperació antinihilista que se'n fa, tot recordant que Nietzsche cercà en el món grec camins que li permetessin fugir de les misèries de la modernitat. De mica en mica, però, aquell vitalisme s'apaivagà en favor d'una solitud cada vegada més feixuga i de l'assumpció de la realitat inesgotable del procés de deconstrucció iniciat. Tot i això, Nietzsche encara tingué suficient fe vitalista per predicar sobre la voluntat de potència (no de poder o domini, matisa Mayos), que sintonitzava més amb aquella vitalitat cercada que no pas amb el desig d'atemptar contra algú (d'aquí la puntualització). Amb tot, és la seva vida mateixa, sempre viscuda a contracorrent i de manera provocadora, el que més ens impressiona, ja que és portadora —per a Mayos superlativament— «d'allò» que fa de quelcom o d'algú un clàssic: ésser intempestiu.

Precisament en referència a Nietzsche, cal recordar que no poques vegades els autors han mostrat el pes que la seva figura va tenir en la consolidació de l'irracionalisme sorgit en el declivi de les Llums. Ara bé, i més enllà de l'(in)just que aquesta asseveració sigui per a altres filòsofs «menors», l'afirmació exigeix en tot cas un aclariment previ sobre què s'entén per irracionalisme. En aquest sentit, l'escrit de Ramon Alcoberro, el setè del llibre, aporta unes coordenades interessants per pensar sobretot la dicotomia entre racional i irracional. La qüestió principal, que marcarà el desenvolupament posterior de tota reflexió a l'entorn de la (ir)racionalitat, és redefinir precisament el concepte de raó. El text alerta sobre l'error que comporta confondre l'ús d'un model de racionalitat amb la mateixa racionalitat, tot apostant així per una consideració no substancialista del procés de configuració de la racionalitat, oberta a una perspectiva més dinàmica (lingüística) de la mateixa racionalitat. D'aquesta manera, la raó,

i sense que això impliqui l'acceptació unilateral de tots els jocs del llenguatge, es mostrarà més receptiva i tolerant envers allò que s'escapa del seu motlle hermenèutic.

Arribats en aquest punt, sembla coherent que ens aturem a repensar què pot representar avui dia «fer filosofia», tasca a la qual es presta precisament el darrer treball del llibre. En aquest treball, Antoni Defez s'acosta al Wittgenstein més filòsof i menys lògic, podríem dir, ja que constata que és *l'home* turmentat qui guia la reflexió i no pas la pura lògica del concepte. Per això, la finalitat última del quefer filosòfic no és teòrica, sinó «farmacològica» i «anímica». És a dir, la filosofia es converteix en quelcom inalienable per a qui busca la quietud del pensament i el desentrellat d'allò que més el turmenta: escapar-se dels límits del llenguatge per dir allò últim que pot apaivagar aquella inquietud. És per això que Defez proposa veure Wittgenstein més com un místic que no com un positivista. O fins i tot com un «savi», ja que és el silenci davant la immensitat de l'existència la realitat que finalment s'imposa.

Amb aquest reclam «existencial» s'acaba aquest recull d'escrits de pensadors catalans sobre filòsofs universals. Una obra que neix de la voluntat d'apropiar-se del llegat històric, i que demostra, una vegada més, la veritat d'aquella asseveració que defineix la lectura com un acte viu i *re-creatiu*, sempre rellevant per al propi present. Si de cas, remarcaríem la necessitat d'incorporar també la filosofia medieval en l'aventura constant de la filosofia, atès que, en cas contrari, les històries de la filosofia (o filosofies) romandrien injustificablement esquinçades.

Miquel Seguró
Facultat de Filosofia
Universitat Ramon Llull